
LIBER TERTIUS.

I. **P**ROVISIS omnibus quæ pertinent ad universa genera morborum, ad singulorum curationes veniam. Hos autem in duas species Græci diviserunt, aliosque ex his acutos, alios longos esse dixerunt: ideòque, quoniam non semper eodem modo respondebant, eosdem alii inter acutos, alii inter longos retulerunt: ex quo plura eorum genera esse manifestum est. Quidam enim breves acutique sunt, qui citò vel tollunt hominem, vel ipsi citò finiuntur: quidam longi, sub quibus neque sanitas in propinquo, neque exitium est: tertium genus eorum est qui modò acuti, modò longi sunt; idque non in febribus tantummodò, in quibus frequentissimum est, sed in aliis quoque fit. Atque etiam præter hos quartum est, quod neque acutum dici potest, quia non perimit; neque utique longum, quia, si occurritur, facilè sanatur. Ego, quùm de singulis dicam, cujus quisque generis sit, indicabo. Dividam autem omnes in eos qui in totis corporibus consistere videntur, et eos qui oriuntur in partibus. Incipiam à prioribus, pauca de omnibus præfatus. In nullo quidem morbo plus fortuna sibi vindicare quàm ars, potest: utpote quùm, repugnante naturà, nihil medicina proficiat. Magis tamen ignoscendum medico est parùm proficienti in acutis morbis quàm in longis: hic enim breve spatium est, intrà quod, si quod auxilium non profuit, æger extinguitur: ibi et deliberationi et mutationi remediorum tempus patet; adeò ut rarò, si inter initia medicus accessit, obsequens æger sine illius vitio

pereat. Longus tamen morbus quàm penitùs insedit, quod ad difficultatem pertinet, acuto par est. Et acutus quidem, quò vetustior est; longus autem, quò recentior, eò faciliùs curatur. Alterum illud ignorari non oportet; quod non omnibus ægris eadem auxilia conveniunt. Ex quo incidit, ut alia atque alia summi auctores, quasi sola, venditaverint, prout cuique cesserant. Oportet itaque, ubi aliquid non respondet, non tanti putare auctorem quanti ægrum, et experiri aliud atque aliud: sic tamen ut in acutis morbis citò mutetur quod nihil prodest; in longis, quos tempus ut facit sic etiam solvit, non statim condemnetur, si quid non statim profuit; minùs verò removeatur, si quid paulùm saltem juvat, quia profectus tempore expletur.

SECT. II. Protinùs autem inter initia scire facile est, quis acutus morbus, quis longus sit; non in his solùm in quibus semper ità se habet, sed in his quoque in quibus variat. Nam ubi sine intermissionibus accessiones et dolores graves urgent, acutus morbus est: ubi lenti dolores lentæve febres sunt, et spatia inter accessiones porriguntur, acceduntque ea signa quæ in superiore volumine exposita sunt, longum hunc futurum esse manifestum est. Videndum etiam est, morbus an increseat, an consistat, an minuatur; quia quædam remedia increnentibus morbis, plura inclinantibus conveniunt: eaque quæ decrenentibus apta sunt, ubi acutus increscens urget, in remissionibus potiùs experienda sunt. Increscit autem morbus, dùm graviores dolores accessionesque veniunt, hæque et antè, quàm proximæ, revertuntur, et posteriùs desinunt. Atque in longis quoque morbis etiam tales notas non habentibus, scire licet, increscere, si somnus incertus est, si deterior concoctio, si fædiore dejectiones, si tardior sensus, si pigrior mens, si percurrit corpus frigus aut calor,

si idem magis pallet. Ea verò quæ contraria his sunt, decidentis ejus notæ sunt. Præter hæc in acutis morbis seriùs æger alendus est, nec nisi jam his inclinatis; ut primò dempta materia impetum frangat: in longis maturiùs, ut sustinere spatium affecturi mali possit. Ac si quandò id non in toto corpore, sed in parte est, magis tamen ad rem pertinet vim totius corporis moliri, quùm per eam partes agræ sanentur. Multùm etiam interest, ab initio quis rectè curatus sit, an perperam; quia curatio minùs his prodest, in quibus assiduè frustrà fuit. Si quis temerè habitus, adhuc integris viribus vivit, admotà curatione, momento restituitur. Sed quùm ab his cœperim, quæ notas quasdam futuræ adversæ valetudinis exhibent, curationum quoque principium ab animadversione ejusdem temporis faciam. Igitur si quid ex his quæ proposita sunt, incidit, omnium optima sunt quies et abstinentia: si quid bibendum, aqua; idque interdùm uno die fieri satis est: interdùm, si terrentia manent biduo; proximèque abstinentiam sumendus est cibus exiguus, bibenda aqua, postero die etiam vinum, deindè in vicem alternis diebus, modò aqua, modò vinum, donec omnis causa metùs finiatur. Per hæc enim sæpè instans gravis morbus discutitur. Plurimi falluntur, dùm se primo die protinùs sublaturus languorem, aut exercitatione, aut balneo, aut coactà dejectione, aut vomitu, aut sudationibus, aut vino sperant: non quod interdùm id incidat, aut non decipiat, sed sæpiùs fallat, solàque abstinentià sine ullo periculo medeatur: quùm præsertim etiam pro modo terroris moderari liceat; et, si leviora indicia fuerunt, satis sit à vino tantùm abstinere, quod subtractum plus quàm si cibo quid dematur, adjuvat: si paulò graviora, facile sit non aquam tantùm bibere, sed etiam cibo carnem subtrahere: interdùm panis quoque minùs quàm pro consuetudine assumere, humidoque cibo esse

contentum, et olere potissimum : satisque sit ex toto à cibo, à vino, ab omni motu corporis abstinere, quum vehementes notæ terruerunt. Neque dubium est quin vix quisquam, qui non dissimulavit, sed per hæc maturè morbo occurrit, ægrotet.

SECT. III. Atque hæc quidem sanis facienda sunt, tantum causam metuentibus : sequitur verò curatio februm, quod et in toto corpore, et vulgare maximè morbi genus est. Ex his una quotidiana, altera tertiana, tertia quartana est : interdum etiam longiore circuitu quædam redeunt, sed id rarò evenit. In prioribus et morbi sunt, et medicina. Ac quartanæ quidem simpliciores sunt. Incipiunt ferè ab horrore, deindè calor erumpit, finitæque febre, biduum integrum est : ita quarto die revertitur. Tertianarum verò duo genera sunt. Alterum eodem modo, quo quartana, et incipiens et desinens, illo tantum interposito discrimine, quod unum diem prestat integrum, tertio redit. Alterum longè perniciosius, quod tertio quidem die revertitur; ex octo autem et quadraginta horis ferè sex et triginta per accessionem occupat (interdum etiam vel minus vel plus), neque ex toto in remissione desistit, sed tantum levius est. Id genus plerique medici *ἡμικριταῖον* appellant. Quotidianæ verò variæ sunt et multiplices. Aliæ enim protinus à calore incipiunt, aliæ è frigore, aliæ ab horrore. Frigus voco, ubi extremæ partes membrorum inalgescunt; horrorem, ubi totum corpus intremit. Rursus aliæ sic desinunt, ut ex toto sequatur integritas; aliæ sic, ut aliquantum quidem minuatur ex febre, nihilo minus tamen quædam reliquiæ remaneant, donec altera accessio accedat : ac sæpè aliæ vix quicquam aut nihil remittant, sed ita ut cœpere, continuent. Deindè aliæ fervorem ingentem habent, aliæ tolerabilem : aliæ quotidie pares sunt, aliæ impares, atque in vicem altero die

leniores, altero vehementiores: aliæ tempore eodem post-
 tridiè revertuntur, aliæ vel seriùs vel celeriùs: aliæ diem
 noctemque accessione et decessione implent, aliæ minùs,
 aliæ plùs: aliæ quùm decedunt, sudorem movent, aliæ non
 movent; atque aliàs persudorem ad integritatem venit,ur,
 aliàs corpus tantùm imbecillius redditur. Accessiones
 etiam modò singulæ singulis diebus fiunt, modò binæ
 pluresve concurrunt. Ex quo sæpè evenit, ut quotidie plu-
 res accessiones remissionesque sint; sic tamen ut una
 quæque alicui priori respondeat. Interdùm verò accessio-
 nes quoque confunduntur, sic ut notari neque tempora
 earum, neque spatia possint. Neque verum est, quod dici-
 tur à quibusdam, nullam febrem inordinatam esse, nisi
 aut ex vomica, aut ex inflammatione, aut ex ulcere:
 facilior enim semper curatio foret, si hoc verum esset;
 sed, quod evidentes causæ faciunt, facere etiam abdite
 possunt. Neque de re, sed de verbo controversiam mo-
 vent, qui, quùm aliter aliterque in eodem morbo febres
 accedant, non easdem inordinate redire, sed alias alias-
 que subinde oriri dicunt: quod tamen ad curandi ra-
 tionem nihil pertineret, etiam si verè diceretur. Tem-
 pora quoque remissionum modò vix ulla sunt.

SECT. IV. Et februm quidem ratio maximè talis est:
 curationum verò diversa genera sunt, prout auctores
 aliquos habent. Asclepiades officium esse medici dicit,
 ut tutò, ut celeriter, ut jucundè curet. Id notum est,
 sed ferè periculosa esse nimia et festinatio et voluptas
 solet. Quà verò moderatione utendum sit, ut, quantum
 fieri potest, omnia ista contingant, primà semper ha-
 bità salute, in ipsis partibus curationum considerandum
 erit. Et antè omnia quæritur, primis diebus æger quâ
 ratione continendus sit. Antiqui medicamentis quibus-
 dam datis concoctionem moliebantur, eo quòd crudi-
 tatem maximè horrebant: deinde eam materiam quæ

lædere videbatur, ducendo sæpius alvum subtrahebant. Asclepiades medicamenta sustulit: alvum non toties, sed ferè tamen in omni morbo subduxit: febrè verò ipsà præcipuè se ad ejus remedium uti professus est: convellendas enim vires ægri putavit, luce, vigiliâ, siti ingenti, sic ut ne os quidem primis diebus elui sineret. Quo magis falluntur, qui per omnia jucundam ejus disciplinam esse contendunt: is enim ulterioribus quidem diebus cubantis etiam luxuriæ subscripsit, primis verò tortoris vicem exhibuit. Ego autem medicamentorum dari potiones, et alvum duci, non nisi rarò debere, concedo: et id non ideò tamen agendum, ut ægri vires convellantur, existimo; quoniam ex imbecillitate summum periculum est. Minuì ergò tantam materiam superantem oportet, quæ naturaliter digeritur, ubi nihil novi accedit. Itaque abstinendus à cibo primis diebus est, in luce habendus æger nisi infirmus, interdiù est, quoniam corpus ista quoque digerit, isque cubare quàm maximo conclavit debet. Quod ad sitim verò somnumque pertinet, moderandum est, ut interdiù vigilet; noctù, si fieri potest, conquiescat: ac neque potet, neque nimiùm siti crucietur. Os etiam ejus elui potest, ubi et siccum est, et ipsi foetet: quamvis id tempus aptum potioni non est: commodèquè Erasistratus dixit, sæpè inferiore parte humorem non requirente, os et fauces requirere, neque ad rem, malè haberi ægrum, pertinere. Ac primò quidem sic tenendus est. Optimum verò medicamentum est opportunè cibus datus; qui quandò primùm dari debeat, quæritur. Plerique ex antiquis tardè dabant, sæpè quinto die, sæpè sexto: et id fortasse vel in Asiâ, vel in Ægypto, cœli ratio patitur. Asclepiades ubi ægrum triduo per omnia fatigarat, quarto die cibo destinabat: at Themison nuper, non quandò cœpisset febris, sed quandò desiisset, aut certè levata esset,

considerabat; et ab illo tempore, expectato die tertio, si non accesserat febris; si accesserat, ubi ea vel desierat, vel si assiduè inhærebat, certè si se inclinaverat, cibum dabit. Nihil autem horum utique perpetuum est. Nam potest primo die primus cibus dandus esse; potest secundo, potest tertio, potest non nisi quarto aut quinto, potest post unam accessionem, potest post duas, potest post plures. Refert enim qualis morbus sit, quale corpus, quale cœlum, quæ ætas, quod tempus anni: minimèquè in rebus multùm inter se differentibus perpetuum esse præceptum temporis potest. In morbo qui plus virium aufert, celerius cibus dandus est, itemque eo cœlo quod magis digerit. Ob quam causam in Africâ, nullo die æger abstineri rectè videtur. Maturius etiam puero quàm juveni, ætate quàm hieme, dari debet. Unum illud est quod semper, quod ubique servandum est, ut ægri vires subindè assidens medicus inspiciat, et, quandiu supererunt, abstinentiâ pugnet; si imbecillitatem vereri cœperit, cibo subveniat. Id enim ejus officium est, ut ægrum neque supervacuâ materiâ oneret, neque imbecillitatem fame perdat. Idque apud Erasistratem quoque invenio, qui, quamvis parùm docuit, quandò venter, quandò corpus ipsum exinaniretur, dicendo tamen hæc esse visenda, et tùm cibum dandum, quùm corpori deberetur, satis ostendit, dùm vires superessent, dari non oportere, ne deficerent, consulendum esse. Ex his autem intelligi potest ab uno medico multos non posse curari, eumque, si artifex est, idoneum esse, qui non multùm ab agro recedit. Sed qui quæstui serviunt, quoniam is major ex populo est, libenter amplectuntur ea præcepta, quæ sedulitatem non exigunt, ut in hâc ipsâ re. Facile est enim dies vel accessiones numerare his quoque qui ægrum rarò vident: ille assideat necesse est, qui, quod solum opus est, visurus est, quandò nimis imbecillus fu-

turus sit, nisi cibum acceperit. In pluribus tamen ad initium cibi dies quartus aptissimus esse consuevit.

Est autem alia etiam de diebus ipsis dubitatio, quoniam antiqui potissimum impares sequebantur, eosque, tanquam tunc de ægris judicaretur, *κρίσιμους* nominabant. Hi erant dies tertius, quintus, septimus, nonus, undecimus, quartus-decimus, unus et vicesimus, ita ut summa potentia septimo, deinde quarto-decimo, deinde uni et vigesimo daretur. Igitur sic ægros nutriebant, ut dierum imparium accessiones expectarent, deinde postea cibum, quasi levioribus accessionibus instantibus, darent, adeo ut Hippocrates, si alio die febris desiisset, recidivam timere sit solitus. Id Asclepiades jure ut vannum repudiavit, neque in ullo die, quia par imparve esset, iis vel majus vel minus periculum esse dixit. Interdum enim peiores dies pares fiunt, et opportunius post eorum accessiones cibum datur. Nonnunquam etiam in ipso morbo dierum ratio mutatur, fitque gravior, qui remissior esse consueverat: atque ipse quartus decimus par est, in quo esse magnam vim antiqui fatebantur. Qui quum octavum primi naturam habere contenderent, ut ab eo secundus septenarius numerus inciperet, ipsi sibi repugnabant non octavum, neque decimum, neque duodecimum diem sumendo quasi potentiorum; plus enim tribuebant nono et undecimo. Quod quum fecissent sine ulla probabili ratione, ab undecimo non ad tertium decimum, sed ad quartum decimum transibant. Est etiam apud Hippocratem, ei quem septimus dies liberaturus sit, quartum esse gravissimum. Ita, illo quoque auctore, in die pari et gravior febris esse potest, et certa futuri nota. Atque idem alio loco quartum quemque diem, ut in utrumque efficacissimum, apprehendit, id est, quartum, septimum, undecimum, quartum decimum, decimum septimum, in quo et ab impari

ad paris rationem transit: et ne hoc quidem propositum conservavit, quum à septimo die undecimus, non quartus, sed quintus sit: adeò apparet, quacumque ratione ad numerum respexerimus, nihil rationis sub illo quidem auctore reperiri. Verum in his quidem antiquos tunc celebres admodum Pythagorici numeri fefellerunt, quum hic quoque medicus non numerare dies debeat, sed ipsas accessiones intueri, et ex his conjectare, quando dandus cibus sit. Illud autem magis ad rem pertinet scire, tum cibum oporteat dari, quum jam bene venæ conquieverunt, an etiamnum manentibus reliquiis febris: antiqui enim quam integerrimis corporibus alimentum offerebant: Asclepiades, inclinata quidem febre, sed adhuc tamen inhærente. In quo vanam rationem secutus est: non quod non sit interdum maturius cibus dandus, si mature timetur altera accessio; sed quod scilicet quam sanissimo, dari debeat: minus enim corrumpitur quod integro corpori infertur. Neque tamen verum est, quod Themisoni videbatur, si duabus horis integer futurus esset æger, satius esse tunc dare, ut ab integro corpore potissimum diduceretur: nam si diduci celeriter posset, id esset optimum: sed quum id breve tempus non præstet, satius est principia cibi à decedente febre, quam reliquias ab incipiente excipi. Ità, si longius tempus secundum est, quam integerrimo dandus est; si breve, etiam antequam ex toto integer fiat. Quo loco verò integritas est, eodem est remissio, quæ maxima in febre continuâ potest esse.

At hoc quoque quæritur, utrum tot horæ expectandæ sint, quot febrem habuerunt; an satis sit primam partem earum præteriri, ut ægris jucundius insidat, quibus interdum non vacat. Tutissimum est autem ante totius accessionis tempus præteriri: quamvis ubi longa febris fuit, potest indulgeri ægro maturius, dum tamen antè

minimùm pars dimidia prætereatur. Idque non in eâ solâ febre, de quâ proximè dictum est, sed id omnibus ità servandum est.

SECT. V. Hæc magis per omnia genera febrium perpetua sunt: nunc ad singulas earum species descendam. Igitur si semel tantum accessit, deinde desiit, eaque vel ex inguine, vel ex lassitudine, vel ex æstu, aliâve simili re fuit, sic ut interior nulla causa metum fecerit, postero die, quum tempus accessionis ità transiit ut nihil movearit, cibus dari potest. At si ex alto calor venit, et gravitas vel capitis vel præcordiorum secuta est, neque apparet quid corpus confuderit, quamvis unam accessionem secuta integritas est, tamen quia tertiana timeri potest, expectandus est dies tertius: et ubi accessionis tempus præterit, cibus dandus est, sed exiguus, quia quartana quoque timeri potest: et die quarto demum, si corpus integrum est, eo cum fiducia utendum. Si verò postero, tertiove, aut quarto die secuta febris est, scire licet morbum esse. Sed tertianarum quartanarumque, quarum et certus circuitus est, et finis integer, et quia liberaliter quietia tempora sunt, expeditior ratio est: de quibus suo loco dicam. Nunc verò eas explicabo, quæ quotidie urgent. Igitur tertio quoque die cibus aegro commodissimè datur, ut alter febrem minuat, alter viribus subveniat. Sed is dari debet, si quotidiana febris est quæ ex toto desinat, simul atque corpus integrum factum est: sin, quamvis non accessiones, febres tamen junguntur, et quotidie quidem increscunt, sed sine integritate tamen remittunt, quum corpus ità se habet, ut major remissio non expectetur: si altero die gravior, altero levior accessio est, post graviorem. Ferè verò graviorem accessionem levior nox sequitur: quò fit, ut graviorem accessionem nox quoque tristior antecedit. At si continuatur febris, neque levior unquam fit, et

dari cibum necesse est; quando dari debeat, magna quidem dissentio est. Quidam, quia ferè remissius matutinum tempus ægris est, tunc putant dandum. Quod si respondet, non quia manè est, sed quia remissio est ægris, dari debet. Si verò ne tunc quidem ulla requies ægris est, hoc ipso pejus id tempus est, quòd, quùm suâ naturâ melius esse debeat, morbi vitio non est, simulque insequitur tempus meridianum, à quò quùm omnis æger ferè pejor fiat, timeri potest, ne ille magis etiam quàm ex consuetudine urgeatur. Igitur alii vespere tali ægro cibum dant: sed quùm eo tempore ferè pessimi sint qui ægrotant, verendum est, ne si quid tunc moverimus, fiat aliquid asperius. Ob hæc ad mediam noctem decurro, id est, finito jam gravissimo tempore, eodemque longissimè distante, secuturis verò anteluca- nis horis, quibus omnes ferè maximè dormiunt; deindè matutino tempore, quod naturâ suâ levissimum est. Si verò febres vagæ sunt, quia verendum est ne cibum statim subsequantur, quandocumque quis ex accessione le- vatus est, tunc debet assumere. At si plures accessiones eodem die veniunt, considerare oportet, paresne per omnia sint, quod vix fieri potest, an impares. Si per omnia pares sunt, post eam potiùs accessionem cibum dari debet, quæ non inter meridiem et vesperam desinit. Si impares sunt, considerandum est, quò distent: nam si altera gravior, altera levior est, post gravio- rem dari debet, si altera longior, altera brevior, post longio- rem: si altera gravior, altera longior est, considerandum est, utra magis affligat, illâ vi, an hæc tempore; et post eam dandus est. Sed planè plurimùm interest, quantæ qualesque inter eas remissiones sint: nam si post alteram febrem motio manet, post alteram integrum corpus est, integro corpore, cibo tempus aptius est. Si semper febricula manet, sed alterum tamen longius

tempus remissionis est, id potius eligendum est; adeo ut, ubi accessiones continuantur, protinus, inclinata priore, dandus cibus sit. Etenim perpetuum est, ad quod omne consilium dirigi potest, cibum quam maximè semper ab accessione futurâ reducere; et hoc salvo, dare quam integerrimo corpori. Quod non inter duas tantum, sed etiam inter plures accessiones servabitur. Sed quum sit aptissimum tertio quoque die cibum dare, tamen si corpus infirmum est, quotidie dandus est; multoque magis si continentes febres sine remissione sunt, quanto magis corpus affligunt, aut si duæ pluresve accessiones eodem die veniunt. Quæ res efficit, ut et à primo die protinus cibus dari quotidie debeat, si protinus venæ conciderunt; et sæpius eodem die, si inter plures accessiones subindè vis corpori deest. Illud tamen in his servandum est, ut post eas febres minus cibi detur, post quas, si per corpus liceret, omnino non daretur. Quum verò febris instet, incipiat, augeatur, consistat, decedat, deindè in decessione consistat aut finiatur; scire licet optimum cibo tempus esse, febre finita: deindè quum decessio ejus consistit: tertium, si necesse est, quandocumque decedit; cætera omnia periculosa esse. Si tamen propter infirmitatem necessitas urget, satius esse, consistente jam incremento febris aliquid offerre, quam increscente: satius esse instante, quam incipiente: cum eo tamen ut nullo tempore, is qui deficit, non sit sustinendus. Neque Hercule satis est, ipsas tantum febres medicum intueri, sed etiam totius corporis habitum, et ad eum dirigere curationem, seu supersunt vires, seu desunt, seu quidam alii affectus interveniunt. Quum verò semper ægros securos agere conveniat, ut corpore tantum, non etiam animo laborent, tum præcipuè, ubi cibum sumpserunt. Itaque si qua sunt, quæ exasperatura eorum animos sunt, optimum est ea, dum ægro-

tant, eorum notitiæ subtrahere : si id fieri non potest, sustinere tamen post cibum usquè somni tempus, et quàm expectati sunt, tùm exponere.

SECT. VI. Sed de cibo facilius quidem cum ægris ratio est, quorum sæpè stomachus hunc respuit, etiam si mens concupiscit : de potione verò ingens pugna est, eoque magis, quò major febris est. Hæc enim sitim accendit, et tùm maximè aquam exigit, quùm illa periculosissima est. Sed docendus æger est, ubi febris conquieverit, protinùs sitim quoque quieturam, longioremque accessiorem fore, si quod ei datum fuerit alimentum : ita celerius eum desinere sitire, qui non bibit. Necesse est tamen, quantò faciliùs etiam sani famem quàm sitim sustinent, tantò magis ægris in potione quàm in cibo indulgere. Sed primo quidem die nullus humor dari debet, nisi subito sic venæ conciderunt, ut cibus quoque dari debeat, secundo verò, cæterisque etiam quibus cibus non dabitur, tamen si magna sitis urgebit, potio dari potest. Ac ne illud quidem ab Heraclite Tarentino dictam ratione caret. Ubi aut bilis ægrum, aut cruditas malè habet, expedire quoque per modicas potiones misceri novam materiam corruptæ. Illud videndum est, ut qualia tempora cibo leguntur, talia potioni quoque; ubi sine illo datur, deligantur, aut quùm ægrum dormire cupiemus; quod ferè sitis prohibet. Satis autem convenit, quùm omnibus febricitantibus nimius humor alienus sit, tùm præcipuè esse feminis quæ ex partu in febres inciderunt.

Sed quùm tempora cibo potionique febris et remissionis ratio det, non est expeditissimum scire, quando æger febricitet, quando melior sit, quando deficiat : sine quibus dispensari illa non possunt. Venis enim maximè credimus, fallacissimæ rei; quia sæpè istæ leniores celerioresve sunt, et ætate, et sexu, et corporum naturâ. Et plerumquè satis sano corpore, si stomachus

infirmus est, eæ nonnunquàm etiam incipiente febre, subeunt et quiescunt : ut imbecillus is videri possit, cui facilè laturo gravis instat accessio. Contrà sæpè eas concitat et resolvit sol, et balneum, et exercitatio, et metus, et ira, et quilibet alius animi affectus. Adeò, ut, quùm primùm medicus venit, sollicitudo ægri dubitantis, quomodo illi se habere videatur, eas moveat. Ob quam causam periti medici est, non protinùs ut venit, apprehendere manu brachium; sed primùm residere hilari vultu, percunctarique, quemadmodùm se habeat; et, si quis ejus metus est, eum probabili sermone lenire; tùm deindè ejus corpori manum admovere. Quas autem venas conspectus medici movet, quam facilè mille res turbant! Altera res est cui credimus, calor æquè fallax. Nam hic quoque excitatur æstu, labore, somno, metu, sollicitudine. Igitur intueri quidem etiam ista oportet, sed his non omnia credere. Ac protinùs quidem scire, non febricitare eum, cujus venæ naturaliter ordinatæ sunt, teporque talis est qualis esse sanis solet: non protinùs autem sub calore motuque febrem esse concipere: sed ità, si summa quoque arida inæqualiter cutis est; si calor et in fronte est, et ex imis præcordiis oritur; si spiritus ex naribus cum fervore prorumpit; si color aut rubore, aut pallore novo mutatus est; si oculi graves, et aut persicci aut subhumidi sunt; si sudor quùm fit, inæqualis est; si venæ non æquis intervallis moventur. Ob quam causam medicus neque in tenebris, neque à capite ægri debet residere; sed illustri loco adversus eum, ut omnes notas ex vultu quoque cubantis perspiciat. Ubi verò febris fuit atque decrevit, spectare oportet, nùm tempora partesve corporis aliæ paulùm madescant, quæ sudorem venturum esse testentur. Ac si qua nota est, tunc demùm dare potui calidam aquam, cujus salubris effectus est, si sudorem per omnia membra diffundit.

Hujus autem rei causâ, continere æger sub veste satis multâ manus debet; eâdemque crura pedesque contingere: quâ mole plerique ægros in ipso impetu febris, potissimèque ubi ardens ea est, malè habent. Si sudare corpus cœpit, linteum tepefacere oportet, paulatimque eo singula membra detergere. At ubi sudor omnis finitus est, aut si is non venit, æger, ubi quàm maximè tepuit, idoneus esse cibo videtur, sub veste leniter ungendus est, tum detergendus, deindè ei cibus dandus.

Is autem febricitantibus humidus est aptissimus, aut humori certè quàm proximus; utique ex materiâ quàm levissimâ, maximèque sorbitio: eaque, si magnæ febres fuerunt, quàm tenuissima esse debet. Mel quoque despumatum huic rectè adjicitur, quo corpus magis nutritur: sed id si stomachum offendit, supervacuum est, sicut ipsa quoque sorbitio. Dari verò in vicem ejus potest vel intrita ex aquâ calidâ, vel alicâ elotâ; si firmus est stomachus et compressa alvus, ex aquâ mulsâ; si vel ille languet vel hæc profluit, ex poscâ. Et primo quidem cibo id satis est: secundo verò aliquid adjici potest, ex eodem tamen genere materiæ, vel olus, vel conchylium, vel pomum. Ac, dum febres quidem increscunt, hic solus idoneus cibus est: ubi verò aut desinunt, aut levantur, semper quidem incipiendum est ab aliquo ex materiâ levissimâ, adjiciendum verò aliquid ex mediâ, ratione habitâ subindè et virium hominis et morbi. Ponendi verò agro varii cibi, sicut Asclepiades præcepit, tum demùm sunt, ubi fastidio urgetur, neque satis vires sufficiunt: ut paulum ex singulis degustando famem vitet. At si neque vis, neque cupiditas deest, nullâ varietate sollicitandus æger est, ne plus assumat quàm concoquat. Neque verum est, quod ab eo dicitur, facilius concoqui cibos varios: eduntur quidem facilius; ad concoctionem autem materiæ genus et modus pertinent.

Neque inter magnos dolores, ut neque, incremente morbo, tutum est agrum cibo impleri; sed ubi inclinata jam in melius valetudo est.

Sunt aliae quoque observationes in febris necessariae; atque id quidem videndum est, quod quidam solum praecipunt, an adstrictum corpus sit, an profluat: quorum alterum strangulat, alterum digerit. Nam si adstrictum est, movenda urina, eliciendus omni modo sudor. In hoc genere morborum sanguinem etiam misisse, concussisse vehementibus gestationibus corpus, in lumine habuisse, imperasse famem, sitim, vigiliam prodest. Utile est etiam ducere in balneum, prius demittere in solium, tum ungere, iterum ad solium redire, multaque aqua fovere inguina; interdum etiam oleum in solio cum aqua calida miscere; uti cibo rariis et seriis, tenui, simplici, molli, calido, exiguo, maximeque oleribus, qualia sunt lapathum, urtica, malva; vel jure etiam concharum musculorumve, aut locustarum: neque danda caro nisi elixa est. At potio esse debet magis liberalis, et ante cibum, et post hunc, et cum hoc, ultra quam sitis coget. Poterit quoque a balneo etiam pinguius, aut dulcius dari vinum: poterit semel, aut bis interponi Graecum salsum. Contra vero, si corpus profluet, sudor coercendus, quies adhibenda erit: tenebris somnoque, quandocumque volet, utendum; non nisi levi gestatione corpus agitandum, et pro genere mali subveniendum. Nam si venter fluit, aut si stomachus non continet, ubi febris decrevit, liberaliter oportet aquam tepidam potui dare, et vomere cogere; nisi aut fauces, aut praecordia, aut latus dolet, aut vetus morbus est. Si vero sudor exercet, duranda cutis est vel nitro vel sale; quae cum oleo miscentur. At si levius id vitium est, oleo corpus unguendum est: si vehementius, rosa vel melino, vel myrteo, cui vinum austerum sit ad-

jectum. Quisquis autem fluere æger est, quum venit in balneum, prius unguendus, deinde in solum demittendus est. Si in cute vitium est, frigida quoque quam calida aqua melius utetur. Ubi ad cibum ventum est, dari debet is valens, frigidus, siccus, simplex, qui quam minimè corrumpi possit, panis tostus, caro assa, vinum austerum vel certè subausterum; at si venter profluit, calidum: si sudores nocent vomitusve sunt, frigidum.

SECT. VII. 1. Desiderat etiam propriam animadversionem in febribus pestilentiae casus. In hac minimè utile est aut fame aut medicamentis uti, aut ducere alvum. Si vires sinunt, sanguinem mittere optimum est; præcipueque si cum dolore febris est. Si id parùm tutum est, ubi febris tenuata est, vomitu pectus purgare. Sed in hoc maturius, quam in aliis morbis, ducere in balneum opus est; vinum calidum et meracius dare, et omnia glutinosa: inter quæ quoque carnem quoque generis ejusdem. Nam quò celerius ejusmodi tempestates corripiunt, eò maturius auxilia, etiam cum quâdam temeritate, rapienda sunt. Quod si puer est qui laborat, neque tantum robur ejus est, ut sanguis mitti possit, cucurbitulis ei utendum est; ducenda alvus vel aqua vel ptisanæ cremore; tùm demùm is levibus cibus nutriendus. Et ex toto non sic pueri, ut viri, curari debent. Ergò, ut in alio quoque genere morborum, parcius in his agendum est: non facilè sanguinem mittere, non facilè ducere alvum, non cruciare vigiliâ fameve, aut nimiâ siti, non vino curare satis convenit. Vomitus post febrim eliciendus est: deinde dandus cibus ex levissimis; tùm is dormiat: postero quoque die, si febris manet, abstinence æger: tertio, ad similem cibum redeat. Danda quoque opera est, quantum fieri potest, ut inter opportunam abstinentiam cibo opportuno, omissis cæteris, nutriatur.

2. Si verò ardens febris extorret, nulla medicamenti

danda potio est; sed in ipsis accessionibus oleo et aquâ refrigerandus est; quæ miscenda manu sunt, donec albescant. Eo conclavi tenendus, quò multum et purum aerem trahere possit; neque multis vestimentis strangulandus, sed admodùm levibus tantùm velandus est. Possunt etiã super stomachum imponi folia vitis in aquâ tincta. Ac ne siti quidem nimîã vexandus est: alendus maturiùs est, id est à die tertio, et antè cibum iisdem perungendus. Si pituita in stomacho coit, inclinâtã jam accessione, vomere cogendus est; et tunc dandum frigidum olus, aut pomum ex his quæ stomacho conveniunt. Si siccus manet stomachus, protinùs vel alicæ vel orizæ cremor dandus est, cum quo recens adeps cocta sit. Quùm verò in summo incremento morbus est, utique non antè diem quartum, magnâ siti antecedente, frigida aqua copiosè præstanda est, ut bibat etiam ultrâ satietatem; et, quùm jam venter et præcordia ultrâ modum repleta satisque refrigerata sunt, vomere debet. Quidam ne vomitum quidem exigunt; sed ipsâ aquâ frigidâ tantùm ad satietatem datâ pro medicamento utuntur. Ubi utrumlibet factum est, multâ veste operiendus est, et collocandus ut dormiat: ferèque post longam sitim et vigiliam, post multam satietatem, post infractum calorem, plenus somnus venit; per quem ingens sudor effunditur, idque præsentissimum auxilium est: sed in his tamen, in quibus præter ardorem, nulli dolores, nullus præcordiorum tumor; nihil prohibens vel in thorace, vel in pulmone, vel in faucibus; non ulcus, non defectio, non profluvium alvi fuit. Si quis autem in hujusmodi febre leniter tussit, is neque vehementi siti conflictatur, neque bibere aquam frigidam debet; sed eo modo curandus est, quo in cæteris febribus præcipitur.

SECT. VIII. At ubi id genus tertianæ est, quod ἡμί-

τριταῖον medici appellant, magnâ curâ opus est, ne id fallat: habet enim plerumque frequentiores accessiones decessionesque, ut aliud morbi genus videri possit; porrigiturque febris inter horas viginti quatuor et triginta sex; ut, quod idem est, non idem esse videatur. Et magnoperè necessarium est, neque dari cibum nisi in eâ remissione quæ vera est; et ubi ea venit, protinùs dari: plurimique sub alterutro curantis errore subito moriuntur: ac, nisi magnoperè aliqua res prohibet, inter initia sanguis mitti debet; tum dari cibus, qui neque incitet febrem, et tamen longum ejus spatium sustineat.

SECT. IX. Nonnunquam etiam lentæ febres sine ullâ remissione corpus tenent; ac neque cibo neque ulli remedio locus est. In hoc casu medici cura esse debet, ut morbum mutet: fortassè enim curationi opportunior fiet. Sæpè igitur ex aquâ frigidâ cui oleum sit adjectura, corpus ejus pertractandum est, quoniam interdum sic evenit, ut horror oriatur, et fiat initium quoddam novi motûs; exque eo, quum magis corpus incaluit, sequatur etiam remissio. In his frictio quoque ex oleo et sale salubris videtur. At si diù frigus est, et torpor, et jactatio corporis, non alienum est in ipsâ febre dare mulsi tres aut quatuor cyathos, vel cum cibo vinum benè dilutum. Intenditur enim sæpè ex eo febris; et major ortus calor simul et priora mala tollit, et spem remissionis, inque eâ curationis ostendit. Neque hereculè ista curatio nova est, quâ nunc quidam traditos sibi agros, qui cautiore medicis traherentur, interdum contrariis remediis sanant. Si quidem apud antiquos quoque ante Herophilum et Erasistratum, maximeque post Hippocratem fuit Petro quidam, qui febricitantem hominem ubi acceperat, multis vestimentis operiebat, ut simul calorem ingentem sitimque excitaret. Deindè, ubi pau-

lùm remitti cœperat febris, aquam frigidam potui dabat; ac si moverat sudorem, explicuisse se ægrum judicabat: si non moverat, plùs etiã aquæ frigidæ ingerebat, et tùm vomere cogebat. Si alterutro modo febre liberaverat, protinùs suillam assam et vinum homini dabat: si non liberaverat, decoquebat aquam sale adjecto, eamque bibere cogebat, ut vomendo ventrem purgaret. Et intrà hæc omnis ejus medicina erat: eaque non minùs grata fuit his quos Hippocratis successores non refecerant, quàm nunc est his quos Herophili vel Erasistrati æmuli diù tractos non expedierunt. Neque ideò tamen non est temeraria ista medicina; quia plures, si protinùs à principiis excipit, interimit. Sed, quùm eadem omnibus convenire non possint, ferè, quos ratio non restituit, temeritas adjuvat: ideòque ejusmodi medici meliùs alienos ægros quàm suos nutriunt. Sed est circumspècti quoque hominis et novare interdùm, et augere morbum, et febres accendere; quia curationem ubi id quod est, non recipit, potest recipere id quod futurum est.

SECT. X. Considerandum etiã est, febresne solæ sint, an alia his quoque mala accedant; id est, nùm caput doleat, nùm lingua aspera, nùm præcordia intenta sint. Si capitis dolores sunt, rosam cum aceto miscere oportet, et in id ingerere: deindè habere duo pittacia, quæ latitudinem frontis longitudinemque æquent: ex his invicem alterum in aceto et rosâ habere, alterum in fronte; aut intinctam iisdem lanam succidam imponere. Si acetum offendit, purâ rosâ utendum est: si rosa ipsa lædit, oleo acerbo. Si ista parùm juvant, teri potest vel iris arida, vel nuces amaræ, vel quælibet herba ex refrigerantibus: quorum quidlibet ex aceto impositum, dolorem minuit; sed magis aliud in alio. Juvat etiã panis cum papavere injectus, vel cum rosâ, cerussâ,

spumâve argenti. Olfacere quoque vel serpillum, vel anethum, non alienum est. At si in præcordiis inflammatio et dolor est, primò superimponenda sunt cataplasmata reprimentia; ne, si calidiora fuerint, plùs eò materiæ concurrat: deindè ubi prima inflammatio se remisit, tunc demùm ad calida et humida veniendum est; ut ea quæ remanserint, discutiant. Notæ verò inflammationis sunt quatuor, rubor et tumor cum calore et dolore: quo magis erravit Erasistratus, qui febrem nullam sine hæc esse dixit. Ergò si sine inflammatione dolor est, nihil imponendum est: hunc enim statim ipsa febris solvit. At si neque inflammatio neque febris, sed tantùm præcordiorum dolor est, protinùs calidis et siccis fomentis uti licet. Si verò lingua sicca est et scabra, detergentia primùm penicillo est ex aquâ calidâ: deindè unguenda mixtis inter se rosâ et melle. Mel purgat, rosa reprimat, simulque siccescere non sinit. At si scabra non est, sed arida, ubi penicillo deterata est, ungi rosâ debet, cui ceræ sit paulum adjectum.

SECT. XI. Solet etiam ante febres esse frigus; idque vel molestissimum morbi genus est. Ubi id expectatur, omni potione prohibendus æger est; hæc enim paulò antè data multùm malo adjicit: item maturiùs veste multâ tegendus est: admovenda partibus his pro quibus metuumus, sicca et calida fomenta, sic ut ne statim vehementissimi calores incipiant, sed paulatim increscant. Perfricandæ quoque eæ partes manibus unctis ex veteri oleo sunt, eique adjiciendum aliquid ex calefacientibus. Contenti medici quidam unâ frictione, etiam ex quolibet oleo, sunt. In harum febrium remissionibus non nulli tres aut quatuor sorbitionis cyathos, etiam nunc manente febre, dant: deindè, eâ benè finitâ, reficiunt stomachum cibo frigido et levi. Ego tùm hoc puto tenendum, quùm parùm cibus semel et post febrem da-

tus prodest. Sed curiosè prospiciendum est, ne tempus remissionis decipiat: sæpè enim in hoc quoque genere valetudinis jam minui febris videtur, et rursus intenditur. Itaque ei remissioni credendum est, quæ etiam immoratur, et jactationem fetoremque quemdam oris, quem ὄζην Græci vocant, minuit. Illud satis convenit, si quotidie pares accessiones sunt, quotidie parvum cibum dandum: si impares, post graviorem, cibum; post leviolem, aquam mulsam.

SECT. XII. Horror autem eas ferè febres antecedit, quæ certum habent circuitum, et ex toto remittuntur; ideòque tutissimæ sunt, maximèque curationes admittunt. Nam ubi incerta tempora sunt, neque alvi ductio, neque balneum; neque vinum, neque medicamentum aliud rectè datur: incertum est enim quândo febris ventura sit: ità fieri potest, ut, si subito venerit, summa in eo perniciës sit quod auxilii causâ fuit inventum: nihilque aliud fieri potest, quàm ut primis diebus benè abstineatur æger: deindè, sub decessu febris ejus quæ gravissima est, cibum sumat. At ubi certus circuitus est, faciliùs omnia illa tentatur; quia faciliùs proponere nobis et accessionum et decessionum vices possumus. In his autem, quùm inveteraverunt, utilis fames non est: primis tantummodò diebus eà pugnandum est: deindè dividenda curatio est, et antè horror, tùm febris discutienda. Igitur quùm primùm aliquis inhorrui, et ex horrore incaluit, dare ei oportet potui tepidam aquam subsalsam, et vomere eum cogere: nam ferè talis horror ab his oritur quæ biliosa in stomacho resederunt. Idem faciendum est, si proximo quoque circuitu æquè cessit; sæpè enim sic discutitur: jamque, quod genus febris sit, scire licet. Itaque sub expectatione proximæ accessionis, quæ instare tertia potest, deducendus in balneum est; dandaque opera, ut per tempus horroris in solio sit.

Si ibi quoque senserit, nihilominus idem sub expectatione accessionis quartæ faciat: si quidem eo quoque modo sæpè is discutitur. Si nec balneum quidem profuit, antè accessionem allium edat, aut bibat calidam aquam cum pipere: si quidem ea quoque assumpta calorem movent, qui horrorem non admittit. Deindè eodem modo, quo in frigore præceptum est, antequàm inhorrescere possit, operiatur, fomentisque protinùs calidioribus totum corpus circumdare convenit, maximèque involutis extinctis testis et titionibus. Si nihilominus horror perruperit, multo oleo calefacto inter ipsa vestimenta perfundatur; cui æquè ex calefacientibus aliquid sit adjectum: adhibeaturque frictio, quantam is sustinere poterit maximam, maximèque in manibus et pedibus: et spiritum ipse contineat. Neque desistendum est, etiam si horror redit: sæpè enim pertinacia juvenis malum corporis vincit. Si quid evomuit, danda aqua tepida, iterùmque vomere cogendus est; utendumque eisdem est, donec horror finiatur. Sed præter hæc ducenda alvus est, si tardiùs horror quiescet: siquidem id quoque exonerato corpori prodest. Ultima post hæc auxilia sunt, gestatio et frictio. Cibus autem in ejusmodi morbis maximè dandus est, qui mollem alvum præstet: caro glutinosa: vinum, quò dabitur, austerum.

SECT. XIII. Hæc ad omnes circuitus febrium pertinent: discernendæ tamen singulæ sunt, sicut rationem habent dissimilem. Si quotidiana est, triduo primo magnoperè abstinere oportet; tùm cibus altero quoque die uti. Si res inveteraverit, post febrem experiri balneum et vinum; magisque, si horrore sublato hæc superest. Si verò tertiana, quæ ex toto intermittit, aut quartana est, medijs diebus, et ambulationibus uti oportet aliisque exercitationibus et unctionibus. Quidam ex anti-

quioribus medicis, Cleophrantus, in hoc genere morborum, multò antè accessionem, per caput ægrum multâ calidâ aquâ perfundebat, deindè vinum dabat. Quod, quamvis pleraque ejus viri præcepta secutus est Asclepiades, rectè tamen præteriit: est enim anceps.

SECT. XIV. Ipse, si tertiana febris est, tertio die post accessionem dicit alvum duci oportere: quinto, post horrorem, vomitum elicere; deindè post febrem, sicut illi mos erat, adhuc calidis dare cibum et vinum: sexto die in lectulo detineri: sic enim fore, ne septimo die febris accedat. Id sæpè fieri posse verisimile est: tutius tamen est, hoc ipso ordine utamur, tria remedia, vomitùs, alvi ductionis, vini, per triduum, id est die tertio et quinto et septimo, tentare: nec vinum, nisi post accessionem diei septimi, bibere. Si verò primis diebus discussus morbus non est, inciditque in vetustatem, quo die febris expectabitur, in lectulo se contineat; post febrem perfricetur; tùm, cibo assumpto, bibat aquam: postero die, qui vacat ab exercitatione unctioneque, aquâ tantùm contentus, conquiescat. Et id quidem optimum est: si verò imbecillitas urgebit, et post febrem vinum, et medio die paulùm cibi debet assumere.

SECT. XV. Eadem in quartanâ facienda sunt: sed quùm hæc tardè admodùm finiatur, nisi primis diebus discussa est, diligentius ab initio præcipiendum est, quid in eâ debeat fieri.

Igitur si cui cum horrore febris accessit, eaque desiit, eodem die et postero tertioque continere se debet, et aquam tantummodò calidam primo die post febrem sumere; biduo proximo, quantum fieri potest, ne hanc quidem: si quarto die cum horrore febris revertitur, vomere, sicut antè præceptum est: deindè post febrem modicum cibum sumere, vini quadrantem. Postero tertioque die abstinere; aquâ tantummodò calidâ, si sitis

est, assumptâ. Septimo die balneo frigus prævenire, si febris redierit, ducere alvum: ubi ex eo corpus conquieverit, in unctione vehementer perfricari, eodem modo sumere cibum et vinum: biduo proximo se abstinere, frictione servatâ. Decimo tertio die rursus balneum experiri: et, si postea febris accessit, æquè perfricari, vinum copiosius bibere. Ac sic proximum est ut quies tot dierum et abstinentia cum cæteris quæ præcipiuntur, febrem tollant. Si verò nihilominus remanet, aliud ex toto sequendum est curationis genus; idque agendum, ut, quod diù sustinendum est, corpus facile sustineat. Quò minus etiam curatio probari Heraclidis Tarentini debet, qui primis diebus ducendam alvum, deinde abstinendum in septimum diem dixit. Quod ut sustinere aliquis possit, tamen etiam febre liberatus vix refectioni valebit: adeò, si febris sæpius accesserit, concidet. Igitur, si tertio decimo die morbus manebit, balneum neque ante febrem, neque post eam tentandum erit; nisi interdum jam horrore discusso. Horror ipse per eadem quæ supra scripta sunt expugnandus: deinde post febrem oportebit ungi, et vehementer perfricari; cibum et validum et fortiter assumere; vino uti, quantum libebit: postero die, quum satis quieverit, ambulare, exerceri, ungi, perfricari fortiter; cibum capere sine vino, tertio die abstinere. Quo die verò febrem expectabit, antè surgere et exerceri, dareque operam, ut in ipsam exercitationem tempus febris incurrat: sic enim sæpè illa discutitur: at, si in opere occupavit, tum demum se recipere. In ejusmodi valetudine medicamenta sunt oleum, frictio, exercitatio, sibus, vinum. Si venter adstrictus est, solvendus est. Sed hæc facile validiores faciunt: sin imbecillitas occupavit, pro exercitatione gestatio est: si ne hanc quidem sustinet, adhibenda tamen frictio est. Si hæc quoque

vehemens onerat, intrà quietem et unctionem et cibum sistendum est: dandaque opera est, ne qua cruditas in quotidianum id malum vertat. Nam quartana neminem jugulat: sed, si ex eâ facta quotidiana est, in malis æger est: quod tamen, nisi culpâ vel ægri vel curantis, nunquam fit.

SECT. XVI. At si duæ quartanæ sunt, neque hæ quas proposui, exercitationes adhiberi possunt; aut ex toto quiescere opus est, aut, si id difficile est, leniter ambulare; considerare, diligenter involutis pedibus et capite; quoties febris accessit et desiit, cibum modicum sumere et vinum; reliquo tempore, nisi imbecillitas urget, abstinere. At si duæ febres penè junguntur, post utramque cibum sumere: deindè vacuo tempore et moveri aliquid et post unctionem cibo uti. Quùm verò vetus quartana rarò nisi vere solvatur; utique eo tempore attendendum est, ne quid fiat, quod valetudinem impediât. Prodest quoque in vetere quartanâ, mutare subindè victûs genus, à vino ad aquam, ab aquâ ad vinum, à lenibus cibis ad acres, ab acribus ad lenes transire: esse radicem, deindè vomere, jureve pulli gallinacei ventrem resolvere: oleo ad friciones adjicere calefacientia, ante accessionem sorbere vel aceti cyathos duos, vel unum sinapis, cum tribus Græci vini salsi, vel mixta paribus portionibus, et in aquâ diluta, piper, castoreum, laser, myrrham. Per hæc enim similiaque corpus agitandum est, ut moveatur ex eo statu quo detinetur. Si febris quievit, diù meminisse ejus diei convenit: eoque vitare frigus, calorem, cruditatem, lassitudinem: facile enim revertitur, nisi à sano quoque aliquamdiù timetur.

SECT. XVII. At si ex quartanâ quotidiana facta est, quùm id vitio inciderit, per biduum abstinere oportet, et frictione uti, aquam tantummodò vespere potui dare: tertio die sæpè fit, ne febris accedat. Sed sive id fit, sive

non fit, cibus post accessionis tempus est dandus: et si manet, per biduum abstinentiâ, quanta maxima imperari corpori potest, et frictione quotidie utendum est.

SECT. XVIII. Et februm quidem curatio exposita est; supersunt verò alii corporis affectus qui huic superveniunt, ex quibus eos qui certis partibus assignari non possunt, protinus jungam. Incipiam ab insaniâ, primamque hujus ipsius partem aggrediar, quæ et acuta et cum febre est: Græci φρένησιν appellant. Illud antè omnia scire oportet, interdum in accessione ægros desipere et loqui aliena. Quod non leve quidem est, neque incidere potest nisi in febre vehementi: non tamen æquè pestiferum est; nam plerumque breve esse consuevit, levatoque accessionis impetu, protinus mens redit. Neque id genus morbi remedium aliud desiderat, quàm quod in curandâ febre præceptum est. Phrenesis verò tum demum est, quum continua dementia esse incipit; aut quum æger, quamvis adhuc sapiat, tamen quasdam vanas imagines accipit: perfecta est ubi mens illis imaginibus addicta est. Ejus autem plura genera sunt: siquidem ex phreniticis alii hilares, alii tristes sunt: alii facilius continentur et intra verba desipiunt, alii consurgunt et violenter quædam manu faciunt; atque ex his ipsis alii nihil nisi impetu peccant, alii etiam artes adhibent; summamque speciem sanitatis in captandis malorum operum occasionibus præbent; sed exitu deprehenduntur. Ex his autem eos qui intra verba desipiunt, aut leviter etiam manu peccant, onerare asperioribus coercitionibus supervacuum est: eos verò qui violentius se gerunt, vincire convenit; ne vel sibi vel alteri noceant. Neque credendum est, si vincetus aliquis, dum levare vinculis cupit, quamvis prudenter et miserabiliter loquitur; quoniam is dolus insanientis est.

Ferè verò antiqui tales ægros in tenebris habebant,

eo quod illis contrarium esset exterreri; et ad quietem animi tenebras ipsas conferre aliquid iudicabant: at Asclepiades, tanquàm ipsis tenebris terrentibus, in lumine habendos eos dixit. Neutrum tamen perpetuum est: alium enim lux, alium tenebræ magis turbant; reperiunturque, in quibus nullum discrimen deprehendi vel hoc vel illo modo possit. Optimum itaque est utrumque experiri; et habere eum qui tenebras horret, in luce; eum qui lucem, in tenebris. At ubi nullum tale discrimen est, æger, si vires habet, loco lucido; si non habet, obscuro continendus est. Remedia verò adhibere, ubi maximè furor urget, supervacuum est; simul enim febris quoque increscit: tùm itaque nihil nisi continendus æger est: ubi verò res patitur, festinanter subveniendum est. Asclepiades perindè esse dixit his sanguinem mitti, ac si trucidentur: hanc rationem secutus, quod neque insania esset, nisi febre intentà; neque sanguis nisi in remissione ejus rectè mitteretur. Ipse in his somnum multà frictione quæsivit: sed quùm et intentio febris somnum impediât, et frictio non nisi in remissione ejus utilis sit; hoc quoque auxilium debuit præterire. Quid igitur est? Multa in præcipiti periculo rectè fiunt, aliàs omittenda. Et continua quoque febris habet tempora quibus, etsi non remittit, non tamen crescit, estque hoc, ut non optimum, sic tamen secundum remediis tempus. Quod si vires ægri patiuntur, sanguis quoque mitti debet. Nec minùs deliberari potest an alvus ducenda sit. Tùm, interposito die, convenit caput ad cutem tondere, deindè aquâ fovere in quâ verbenæ aliquæ decoctæ sint ex reprimentibus; aut priùs fovere, deindè tondere, et iterum fovere; ac novissimè rosâ caput naresque implere, offerre etiam naribus rutam ex aceto contritam, et movere sternutamenta medicamentis ad id efficacibus. Quæ tamen faciendâ sunt in his

quibus vires non desunt : si verò imbecillitas est , rosâ tantum caput , adjecto serpyllo similive aliquo , madefaciendum est. Utiles etiam in quibuscumque viribus herbæ duæ sunt , solanum et muralis , si simul ex utrâque succo expresso , caput impletur. Quum se febris remiserit , frictione utendum est , parcius tamen in his qui nimis hilares , quàm in his qui nimis tristes sunt. Adversus omnium autem sic insanientium animos gerere se pro cuiusque naturâ necessarium est. Quorundam enim vani metus levandi sunt ; sicut in homine prædivate famem timente incidit , cui subindè falsæ hereditates nunciabantur. Quorundam audacia coercenda est ; sicut in his fit , in quibus continendis plagæ quoque adhibentur. Quorundam etiam intempestivus risus objurgatione et minis finiendus est : quorundam discutiendæ tristes cogitationes : ad quod symphonie et cymbala strepitusque proficiunt. Sæpius tamen assentiendum quàm repugnandum est : paulatimque et non evidenter , ab his quæ stultè dicuntur , ad meliora mens adducenda. Interdum etiam eliciendâ ipsius attentio , ut fit in hominibus studiosis literarum , quibus liber legitur , aut rectè , si delectantur , aut perperam , si id ipsum eos offendit : emendando enim convertere animum incipiunt. Quin etiam recitare , si qua meminerunt , cogendi sunt. Ad cibum quoque quosdam non desiderantes reduxerunt hi , qui inter epulantes eos collocaverunt. Omnibus verò sic affectis somnus et difficilis et præcipuè necessarius est : sub hoc enim plerique sanescunt. Prodest ad id , atque etiam ad mentem ipsam componendam , crocinum unguentum cum irino in caput datum. Si nihilominus vigilant , quidam somnum moliantur potui dando aquam , in quâ papaver aut hyoscyamus decocta sit : alii mandragoræ mala pulvino subjiciunt , alii vel amomum vel sycamini lacrymam fronti inducunt.

Hoc nomen apud medicos reperio. Sed quum Græci morum *συκάλινον* appellant, mori verò nulla lacryma est, sic significatur lacryma arboris in Ægypto nascentis, quam ibi *μορόσυκον* appellant. Plurimi decoctis papaveris corticibus, ex eà aquà cum spongià os et caput subindè foveat. Asclepiades ea supervacua esse dixit, quoniam in lethargum sapè converterent: præcepit autem ut primo die à cibo, potione, somno abstineretur: vespere ei daretur potui aqua; tùm frictio admoveretur lenis, ut ne manum quidem, qui fricaret, vehementer imprimeret: postero deindè die, iisdem omnibus factis, vespere ei daretur sorbitio et aqua, rursusque frictio adhiberetur: per hanc enim nos consecuturos, ut somnus accedat. Id interdum fit, et quidem adeò ut, illo confitente, nimia frictio etiam lethargi periculum afferat. Sed si sic somnus non accessit, tùm demum illis medicamentis arcessendus est; habità scilicet eadem moderatione quæ hic quoque necessaria est; ne quem obdormire volumus, excitare postea non possimus. Conferat etiam aliquid ad somnum silanus juxtà cadens, vel gestatio post cibum et noctu, maximèque lecti suspensi motus. Neque alienum est, si neque sanguis antè missus est, neque mens constat, neque somnus accedit, occipitio inciso cucurbitulam admovere; quæ quia levat morbum, potest etiam somnum facere. Moderatio autem in cibo quoque adhibenda est: nam neque implendus æger est, ne insaniat; neque jejuniò utique vexandus est, ne imbecillitate in cardiacum incidat. Opus est cibo infirmo, maximèque sorbitione, potione aquæ mulsæ, cujus ternos cyathos hieme, æstate verò quatuor dedisse satis est.

Alterum insanie genus est quod spatium longius recipit, quia ferè sine febre incipit, leves deindè febri-culas excitat: ea consistit in tristitià quam videtur bilis

atra contrahere. In hâc utilis detractio sanguinis est : si quid hanc prohibet, prima est abstinentia, secunda per album veratrum vomitumque purgatio : post utrumlibet adhibenda bis die frictio est : si magis valet, frequens etiam exercitatio : in jejuno vomitus. Cibus sine vino dandus ex mediâ materiâ est : quam quoties posuero, scire licet etiam ex infirmissimâ dari posse, dum ne eâ solâ quis utatur : valentissima tantummodò esse removenda. Præter hæc, servanda alvus est quàm tenerima : removendi terrores, et potius bona spes afferenda : quærenda delectatio ex fabulis ludisque, quibus maximè capi sanus assueverat : laudanda, si qua sunt, ipsius opera, et ante oculos ejus ponenda : leviter objurganda vana tristitia : subindè admonendus, in his ipsis rebus quæ sollicitant, cur non potius lætitiæ quàm sollicitudinis causa sit. Si febris quoque accessit, ea sicut aliæ febres curanda est.

Tertium insanix genus ex his longissimum ; adè ut vitam ipsam non impediat : quod robusti corporis esse consuevit. Hujus autem species duæ sunt : nam quidam imaginibus, non mente falluntur ; quales insanientem Aiace vel Orestem percepisse poëtarum fabulæ ferunt : quidam animo desipiunt. Si imagines fallunt, ante omnia videndum est, tristes an hilares sint. In tristitiâ nigrum veratrum dejectionis causâ, in hilaritate album ad vomitum excitandum, dari debet : idque, si in portione non accipit, pani adjiciendum est, quò faciliùs fallat : nam si benè se purgaverit, ex magnâ parte morbum levabit. Ergo, etiam si semel datum veratrum parùm profecerit, interposito tempore, iterum dari debet. Neque ignorare oportet, leviozem esse morbum cum risu quàm seriò insanientium. Illud quoque perpetuum est in omnibus morbis, ubi ab inferiore parte purgandus aliquis est, ventrem ejus antè solvendum esse ; ubi

à superiore, comprimendum. Si verò consilium insanientem fallit, tormentis quibusdam optimè curatur. Ubi perperam aliquid dixit aut fecit, fame, vinculis, plagis coercendus est. Cogendus est, et attendere, et ediscere aliquid, et meminisse: sic enim fiet, ut paulatim metu cogatur considerare quid faciat. Subitò etiam terreri et expavescere in hoc morbo prodest; et ferè quicquid animum vehementer perturbat. Potest enim quaedam fieri mutatio, quum ab eo statu mens in quo fuerat, abducta est. Interest etiam, is ipse sine causâ subindè rideat, an mœstus demissusque sit: nam dementis hilaritas terroribus his de quibus suprâ dixi, meliùs curatur. Si nimia tristitia est, prodest lenis, sed multa, bis die frictio: item per caput aqua frigida infusa, demissumque corpus in aquam et oleum. Illa communia sunt, insanientes vehementer exerceri debere; multâ frictione uti; neque pinguem carnem neque vinum assumere; cibis uti post purgationem, ex mediâ materiâ quàm levissimis; non oportere esse vel solos, vel inter ignotos, vel inter eos quos aut contemnant aut negligant; mutare debere regiones, et, si mens redit, annuâ peregrinatione esse jactandos.

Rarò, sed aliquandò tamen, ex metu delirium nascitur. Quod genus insanientium, specie simile, simili vitus genere curandum est: præter quàm quòd in hoc insanientiæ genere solo, rectè vinum datur.

SECT. XIX. His morbis præcipuè contrarium est id genus, quod *καρδιακόν* à Grecis nominatur; quamvis sæpè ad eum phrenitici transeunt: si quidem mens in illis labat, in hoc verò constat. Id autem nihil aliud est, quàm nimia imbecillitas corporis, quod, stomacho languente, immodico sudore digeritur: licetque protinùs scire id esse, ubi venarum exigui imbecillique pulsus sunt; sudor autem supra consuetudinem, et modo, et tempore,

ex toto thorace et cervicibus, atque etiam ex capite prorumpit, pedibus tantummodò et cruribus siccioribus atque frigentibus; acutique morbi genus est. Curatio prima est, suprâ præcordia imponere quæ reprimant, cataplasmata: secunda sudorem cohibere. Id præstat acerbum oleum, vel rosa, vel melinum vel myrteum: quorum aliquo corpus leniter perungendum; ceratumque ex aliquo horum tum imponendum est. Si sudor vincit, delinendus homo est vel gypso, vel argenti spumâ, vel Cymoliâ cretâ; vel etiam subindè horum pulvere respergendus. Idem præstat pulvis ex contritis aridis myrti vel rubi foliis, aut ex austeri et boni vini aridâ fæce: pluraque similia sunt, quæ si desunt, satis utilis est quilibet ex viâ pulvis injectus. Super hæc verò, quominus corpus insudet, levi veste debet esse contentus, loco non calidò, fenestris patentibus, sic ut perflatus quoque aliquis accedat. Tertium auxilium est imbecillitati jacentis cibo vinoque succurrere. Cibus non multus quidem, sed sæpè tamen nocte ac die dandus est; ut nutriat, neque oneret. Is esse debet ex infirmissimâ materiâ, et stomacho aptus. Nisi si necesse est, ad vinum festinare non oportet. Si verendum est ne æger deficiat, tum et intrita ex hoc, et hoc ipsum austerum quidem, sed tamen tenuè, meraculum, egelidum, subindè et liberaliter dandùm est; adjunctâ polentâ, si modò is æger parùm cibi assumit: idque vinum esse debet neque nullarum virium, neque ingentium: rectèque totâ die ac nocte vel tres heminas æger bibet; si vastius corpus est, vel plus etiam: si cibum non accipit, perunctum perfundere aquâ frigidâ antè convenit, et tum dare. Quod si stomachus resolutus parùm continet, et ante cibum et post eum sponte vomere oportet; rursusque post vomitum cibum sumere. Si ne id quidem manserit, sorbere vini cyathum, interpositâque horâ,

sumere alterum. Si id quoque stomachus reddiderit, totum corpus bulbis contritis superillinendum est; qui, ubi inaruerunt, efficiunt ut vinum in stomacho contineatur, exque eo toti corpori calor, venisque vis redeat. Ultimum auxilium est, in alvum ptisanæ vel alicæ cremorem ex inferioribus partibus indere, siquidem id quoque vires tuetur. Neque alienum est naribus quoque æstuantis admovere quod reficiat, ut est rosa et vinum: et, si qua in extremis partibus frigent, unctis et calidis manibus fovere: per quæ si consequi potuerimus ut et sudoris impetus minuatur, et vita prorogetur; incipit jam tempus ipsum esse præsidio. Ubi is esse in tuto videtur, verendum tamen est, ne in eandem imbecillitatem citò recidat: itaque, vino tantum remoto, quotidie validiorem cibum debet assumere, donec satis virium corpori redeat.

SECT. XX. Alter quoque morbus est aliter phrenitico contrarius. In illo difficilior somnus, prompta ad omnem audaciam mens est; in hoc marcor et inexpugnabilis penè dormiendi necessitas: *ληθαργον* Græci nominant. Atque id quoque genus acutum est, et, nisi succurritur, celeriter jugulat. Hos ægros quidam subindè excitare nituntur, admotis iis per quæ sternutamenta evocantur, et iis quæ odore fædo movent, qualis est pix cruda, lana succida, piper, veratrum, castoreum, acetum, allium, cepa. Juxta etiam galbanum incendunt, pilos aut cornu cervinum: si non est, quodlibet aliud: hæc enim quùm comburuntur, odorem fædum movent. Tharrias verò quidam accessionis esse id malum dixit, leværique, quùm ea decessit: itaque eos, qui subindè excitantur, sine usu malè habere. Interest autem, in decessione expergiscatur æger, an, quùm febris non levetur, aut levatâ quoque eâ, somnus urgeat. Nam si expergiscitur, adhibere ei ut sompito, supervacuum est: neque

enim vigilando melior fit; sed per se, si melior est, vigilat. Si verò continens ei somnus est, utique excitandus est; sed his temporibus quibus febris levissima est, ut excernat aliquid et sumat: excitat autem validissimè repentè aqua frigida infusa. Post remissionem itaque, perunctum oleo multo corpus, tribus aut quatuor amphoris totum per caput perfundendum est. Sed hoc utemur, si æqualis ægro spiritus erit, si mollia præcordia: sin aliter hæc erunt, ea potiora quæ suprâ comprehensa sunt. Et, quod ad somnum quidem pertinet, commodissima hæc ratio est. Medendi autem causâ caput radendum; deindè poscâ fovendum est, in quâ laurus aut ruta decocta sit. Altero die imponendum castoreum, aut ruta ex aceto contrita, aut lauri baccaë, aut edera cum rosâ et aceto: præcipuèque proficit, et ad excitandum hominem, naribus admotum, et ad morbum ipsum depellendum, capiti frontive impositum sinapi. Gestatio etiam in hoc morbo prodest: maximèque opportunè cibus datus, id est, in remissione, quanta maxima inveniri poterit. Aptissima autem sorbitio est, donec morbus decrescere incipiat: sic, ut si quotidie gravis accessio est, hæc quotidie detur: si alternis, post graviolem, sorbitio; post leviolem mulsa aqua. Vinum quoque cum tempestivo cibo datum non medio-criter adjuvat. Quod si post longas febres ejusmodi torpor accessit, cætera eadem servanda sunt: ante accessionem autem tribus quatuorve horis, si venter adstrictus est, dandum est castoreum cum scammoniâ; si non est, per se ipsum cum aquâ dandum est. Si præcordia mollia sunt, cibus utendum est plenioribus; si dura, in iisdem sorbitionibus subsistendum; imponendumque præcordiis quod simul et reprimat et emolliat.

SECT. XXI. Sed hic quidem acutus est morbus: longus verò fieri potest eorum quos aqua inter cutem malè

habet, nisi primis diebus discussus est: ὕδρωπα Græci vocant. Atque ejus tres species sunt. Nam modò, ventre vehementer intento, creber intùs ex motu spiritùs sonus est: modò corpus inæquale est, tumoribus aliter aliterque per totum id orientibus: modò intùs in uterum aqua contrahitur; et, moto corpore, ita movetur, ut impetus ejus conspici possit. Primum τυμπανίτην: secundum λευκοφλεγματίαν vel ὑποσάρκα; tertium ἀσζίτην Græci nominarunt. Communis tamen omnium est humoris nimia abundantia, ob quam ne ulcera quidem in his ægris facillè sanescunt. Sæpè verò hoc malum per se incipit: sæpè alteri vetusto morbo maximèque quartanæ supervenit. Faciliùs in servis quàm in liberis tollitur: quia, quùm desideret famem, sitim, mille alia tædia longamque patientiam, promptiùs iis succurritur quì facillè coguntur, quàm quibus inutilis libertas est. Sed hi quidem qui sub alio sunt, si ex toto sibi temperare non possunt, ad salutem perducuntur. Ideòque non ignobilis medicus, Chryssippi discipulus, apud Antigonum regem, amicùm quemdam ejus, notæ intemperantiæ, mediocriter eo morbo implicitum, negavit posse sanari: quùmque alter medicus Epirotes Philippus se sanaturum polliceretur, respondit illum ad morbum ægri respicere, se ad animum. Neque eum res fefellit. Ille enim quùm summà diligentiam non medicum tantummodò, sed etiam regis custodiretur, tamen malagmata sua devorando, bibendoque suam urinam, in exitium sese præcipitavit. Inter initia tamen non difficillima curatio est, si imperata sunt corpori quies, sitis, inedia: at si malum inveteraverit, non sine magnà mole discutitur. Metrodorum tamen Epicuri discipulum referunt, quùm hoc morbo tentaretur, neque æquo animo sustineret necessariam sitim, ubi diù abstinuerat, solitum bibere, deindè evomere. Quod si redditur

quicquid receptum est, multum tædio demit : si à stomacho retentum est, morbum auget; ideòque in quolibet tentandum non est. Sed si febris quoque est, hæc imprimis submovenda est per eas rationes, per quas hūic succurri posse propositum est. Si sine febre ager est, tum demum ad ea veniendum est, quæ ipsi morbo mederi solent. Atque hic quoque, quæcumque species est, si nondum nimis occupavit, iisdem auxiliis opus est. Multum ambulandum, currendum aliquid est, et superiores maximè partes sic perfricandæ, ut spiritum ipse contineat. Evocandus est sudor non per exercitationem tantum, sed etiam in arenâ calidâ vel laconicæ, vel elibano similibusque aliis : maximè quoque utiles sunt naturales et siccæ sudationes, quales super Baias habemus in myrtetis. Balneum atque omnis humor alienus est. Jejuno rectè catapotia dantur, facta ex duabus absinthii, myrrhæ tertiâ parte. Cibus esse debet ex mediâ quidem materiâ, sed tamen generis durioris : potio non ultra danda est, quàm ut vitam sustineat; optimaque est quæ urinam movet : sed id ipsum moliri cibo melius est quàm medicamento. Si tamen res coget, ex his aliquid quæ id præsent, erit decoquendum; eaque aqua potui danda. Videntur autem hanc facultatem habere, iris, nardum, crocum, cinnamum amomum, casia, myrrha, balsamum, galbanum, ladanum, cœnanthe, panaces, cardamomum, ebenus, eupressi semen, uva taminia, *σταφίδα ἀγρία* Græci nominant, abrotonum, rosæ folia, acorum, amaræ nuces, tragoriganum, styrax, costum, junci quadrati et rotundi flos; illum *ζύπειρον*, hunc *σχάινον* Græci vocant : quæ quoties posuero, non quæ hic nascuntur, sed quæ inter aromata afferuntur, significabo. Primò tamen quæ levissima ex his sunt, id est, rosæ folia vel nardi spica, tentanda sunt. Vinum quoque utile est et leve, et austerum, sed

quàm tenuissimum. Commodum est etiam lino quotidie ventrem metiri, et, quàm comprehendit alvum, notam imponere: posteroque die videre, plenius corpus sit an extenuetur; id enim quod extenuatur medicinam sentit. Neque alienum est metiri et potionem ejus, et urinam: nam si plus humoris excernitur quàm assumitur, ita demùm secundæ valetudinis spes est. Asclepiades in eo qui ex quartanâ in hydropa deciderat, se abstinentiâ bidui et frictione usum; tertio die, jam et febre et aquâ liberato cibum et vinum dedisse, memoriæ prodidit.

Hactenùs communiter de omni specie præcipi potest: si vehementius malum est, diducenda ratio curandi est. Ergo si inflatio, et ex eâ dolor creber est, utilis quotidianus, aut altero quoque die post cibum, vomitus est: fomentis siccis calidisque utendum est. Si per hæc dolor non finitur, necessariae sunt sine ferro cucurbitulæ: si ne per has quidem tormentum tollitur, incidenda cutis est, et tùm his utendum. Ultimum auxilium est, si cucurbitulæ nihil profuerunt, per alvum infundere copiosam aquam calidam, eamque recipere. Quin etiam ter quotidie quaterque opus est uti frictione vehementi, cum oleo et quibusdam calefacientibus: sed in hac frictione à ventre abstinendum est: imponendum verò in eum crebrius sinapi, donec cutem erodat; ferramentisque candentibus pluribus locis venter exulcerandus est, et servanda ulcera diutiùs. Utiliter etiam scilla cocta delingitur; sed diù post has inflationes abstinendum est ab omnibus inflantibus. At si id vitium est, cui λευκοφλεγματία nomen est, eas partes quæ tument, subjicere soli oportet; sed non nimium, ne febriculam incendat: si is vehementior est, caput velandum est, utendumque frictione, madefactis tantùm manibus aquâ cui sal et nitrum et olei paulùm sit adjectum; sic ut aut pueriles aut muliebres manus adhibeantur, quò

mollior earum tactus sit : idque , si vires patiuntur, autè meridiem totâ horâ , post meridiem semihorâ , fieri oportet. Utilia sunt etiam cataplasmata quæ reprimunt ; maximèque, si corpora teneriora sunt. Incidendum quoque super talum, quatuor ferè digitis, ex parte interiore est, quâ per aliquot dies frequens humor feratur, atque ipsos tumores incidere altis plagis oportet; concutendum quoque corpus est multâ gestatione, atque ubi inductæ vulneribus cicatrices sunt, adjiciendum exercitationibus et cibis, donec corpus ad pristinum habitum revertatur. Cibus valens esse debet et glutinosus, maximèque caro. Vinum, si per stomachum licet, dulcius : sed ita ut in vicem biduo triduoque, modò aqua, modò id bibatur. Prodest etiam lactuæ marinæ, quæ grandis juxta mare nascitur, semen cum aquâ potui datum. Si valens est qui id accipit, ei scilla cocta simul super ventrem delinitur : auctoresque multi sunt, inflatis vesicis pulsandos tumores esse.

Si verò id morbi genus est, quo in uterum multa aqua contrahitur, ambulare, sed magis modicè, oportet; malagma quod digerat, impositum habere; idque ipsum, superimposito triplici panno, fasciâ, non nimium tamen vehementer, adstringere : quod à Tharriâ profectum, servatum esse à pluribus video. Si jecur aut lienem affectum esse manifestum est, ficum pinguem contusam, adjecto melle, superponere : si per talia auxilia venter non siccatur, sed humor nihilominus abundat, celeriore viâ succurrere, ut is per ventrem ipsum emittatur. Neque ignoro Erasistrato displicuisse hanc curandi viam; morbum enim hunc jecinoris putavit : itâ illud esse sanandum; frustra que aquam emitti, quæ, vitiato illo, subindè nascatur. Sed primum non hujus visceris unius hoc vitium est : nam et liene affecto, et in totius corporis malo habitu fit : deindè, ut

indè cœperit, tamen aqua, nisi emittitur, quæ contrâ naturam ibi substitit, et jecinori et cæteris interioribus partibus nocet. Convenitque corpus nihilominus esse curandum: neque enim sanat emissus humor, sed medicinæ locum facit quam intus inclusus impedit. Ac ne illud quidem in controversiam venit, quin non omnes in hoc morbo sic curari possint; sed juvenes robusti, qui vel ex toto carent febre, vel certè satis liberales intermissiones habent. Nam quorum stomachus corruptus est, quive ex atrâ bile huc deciderunt, quive malum corporis habitum habent, idonei huic curationi non sunt. Cibum autem, quo die primùm humor emissus est, supervacuum est, nisi si vires desunt. Insequentibus diebus, et is et vinum meracius quidem, sed non ita multum dari debet; paulatimque evocandus æger est ad exercitationes, frictions, solem, sudationes, fatigationes et idoneos cibos, donec ex toto convalescat. Balneum rarum res amat, et frequentationem in jejuno vomitum. Si æstas est, in mari natare commodum est. Ubi convaluit aliquis, diù tamen alienus ei veneris usus est.

SECT. XXII. Diutiùs sæpè et periculosiùs tabes eos malè habet quos invasit: atque hujus quoque plures species sunt. Una est, quâ corpus non alitur, et naturaliter semper aliquibus decedentibus, nullis verò in eorum locum subeuntibus, summa macies oritur; et nisi occurratur, tollit: ἀτροφίαν hanc Græci vocant. Ea duabus ferè de causis incidere consuevit: aut enim nimio timore aliquis cibi minùs, aut aviditate nimia plùs quàm debet, assumit: ità vel quod deest, infirmat; vel quod superat, corrumpitur. Altera species est quam Græci ξηλεσίαν appellant, ubi malus corporis habitus est; ideòque omnia alimenta corrumpuntur. Quòd ferè fit, quùm longo morbo vitata corpora, etiam si illo

vacant, refectionem tamen non accipiunt; aut quum malis medicamentis corpus affectum est; aut quum diu necessaria defuerunt; aut quum inusitatos et inutiles cibos aliquis assumpsit, aliquidve simile incidit. Huic, præter tabem, illud quoque nonnumquam accidere solet, ut per assiduas pustulas aut ulcera summa cutis exasperetur, vel aliquæ corporis partes intumescant. Tertia est longèque periculosissima species, quam Græci *ϕθίσιον* nominaverunt. Oritur ferè à capite, indè in pulmonem destillat: huic exulceratio accedit, et febricula levis fit; quæ etiam quum quievit, tamen repetit. In eâ quoque frequens tussis est, pus exscreatur, interdum cruentum aliquid. Quicquid exscreatum est, si in ignem impositum est, mali odoris est: itaque qui de morbo dubitant, hæc notâ utuntur.

Quum hæc genera tabis sint, animadvertere primùm oportet, quid sit in quo laboretur: deindè, si tantum non ali corpus apparet, causam ejus attendere; et si cibi minùs assumpsit aliquis quàm debuit, adjicere oportet; sed paulatim, ne si is corpus insuetum subitâ multitudine oneraverit, concoctionem impediat. Si verò plus justo quis assumere solitus est, abstinere uno die; deindè ab exiguo cibo incipere; quotidie adjicere, donec ad justum modum perveniat. Præter hæc convenit ambulare locis quàm minimè frigidis, sole vitato: per manus quoque exerceri. Si infirmior est, gestari, ungi, perfricari, si potest, maximè per se ipsum, sæpius eodem die, et antè cibum, et post eum; sic ut interdum oleo quædam adjiciantur calefacientia, donec insudet. Prodestque jejuno prehendere per multas partes cutem et attrahere, ut relaxetur; aut, impositâ resinâ et abductâ, subindè idem facere. Utile est etiam interdum balneum, sed post cibum exiguum. Atque in ipso solio rectè cibi aliquid assumitur: aut si sine hoc frictio fuit,

post eam protinus. Cibi verò esse debent ex his qui faciliè concoquuntur, máximèque alunt. Ergo vini quoque, sed austeri, necessarius usus est; movenda urina.

At si malus habitus corporis est, primùm abstinentiùm est; deindè alvus ducenda; tùm paulatim cibi dandi, adjectis exercitationibus, unctionibus, frictionibus. Utilius his frequens balneum est, sed jejunis; etiam usque sudorem. Cibus verò opus est copiosis, variis, boni succi, quique etiam minùs faciliè corrumpantur, vino austero. Si nihil reliqua proficiunt, sanguis mittendus est; sed paulatim, quotidieque pluribus diebus, cum eo ut cætera quoque eodem modo serventur.

Quod si mali plùs est, et vera phthisis est, inter initia protinus occurrere necessarium est, neque enim faciliè hic morbus, quùm inveteraverit, evincitur. Opus est, si vires patiuntur, longà navigatione, cœli mutatione, sic ut densius quàm id est ex quo discedit æger, petatur: ideòque aptissimè Alexandriam ex Italiã itur: ferèque id posse inter principia corpus pati debet, quum hic morbus ætate firmissimã maximè oriatur, id est, ab anno duodevicesimo ad annum quintum et tricesimum. Si id imbecillitas non sinit, nave tamen non longè gestari commodissimum est. Si navigationem aliqua res prohibet, lecticã vel alio modo corpus movendum est: tùm à negotiis abstinentum est, omnibusque rebus quæ sollicitare animum possunt: somno indulgendum: cavendæ destillationes, ne, si quid cura levarit, exasperent; et ob id vitanda cruditas, simulque et sol et frigus: os obtegendum; fauces velandæ; tussicula suis remediis finienda: et quandiù quidem febricula incursat, huic interdùm abstinentiã, interdùm etiam tempestivis cibis medendum; eoque tempore bibenda aqua. Lac quoque, quod in capitis doloribus et in acutis febribus, et per eas factã nimiã siti, ac, sive præcordia tument, sive

biliosa urina est, sive sanguis fluxit, pro veneno est; in phthisi tamen, sicut in omnibus longis difficilibusque febriculis, rectè dari potest. Quod si febris aut nondùm incurSAT, aut jam remisit, decurrendum est ad modicas exercitationes, maximèque ambulationes, item lenes frictiones. Balneum alienum est. Cibus esse debet primò acer, ut allium, porrum, idque ipsum ex aceto, vel eodem intubus, ocimum, lactuca: deindè lenis, ut sorbitio ex ptisanâ vel ex alicâ vel ex amylo, lacte adjecto. Oryza quoque, et, si nihil aliud est, far idem præstat. Tùm invicem modò his cibus, modò illis utendum est; adjiciendaque quædam ex mediâ materiâ, præcipuè verò ex primâ cerebellum vel pisciculus, et his similia. Farina etiam cum sevo ovillo caprinove mixta, deindè incocta, pro medicamento est. Vinum assumi debet leve, austerrum. Hactenùs non magnâ mole pugnatur. Si vehementior noxa est, ac neque febricula, neque tussis quiescit, tenuarique corpus apparet, validioribus auxiliis opus est. Exulcerandum est ferro candenti, uno loco sub mento, altero in gutture, duobus ad mammam utramque; item sub imis ossibus scapularum quas ὠμοπλάτας Græci vocant, sic ut ne sanescere sinamus ulcera, nisi tussi finitâ: cui per se quoque medendum esse manifestum est. Tunc ter quaterque die vehementer extremæ partes perfricandæ sunt: thorax leni manu pertractandus; post cibum intermittenda hora: et tùm perfricanda crura brachiaque. Interpositis denis diebus, demittendus æger in solium est, in quo sit aqua calida et oleum. Cæteris diebus bibenda aqua: tùm vinum, si tussis non est, potui frigidum dandum: si verò est, egelidum. Utile est etiam in remissionibus quotidie cibos dari: frictiones gestationesque similiter adhiberi: itemque acria quarto aut quinto die assumere, interdùm herbam sanguivalem ex aceto vel plantaginem esse.

Medicamentum est etiam vel plantaginis succus per se, vel marrubium ex melle incoctum; ita ut illius cyathus sorbeatur, hujus cochleare plenum paulatim delingatur, vel inter se mixta; et incocta resinæ terebinthinæ pars dimidia, butyri et mellis pars altera. Præcipua tamen ex his omnibus sunt victus, vehiculum, et navis, et sorbitio. Alvus cita utique vitanda est. Vomitus in hoc morbo frequens perniciosus est, maximèque sanguinis. Qui meliusculus esse cœpit, adjicere debet exercitationes, frictiones, cibos: deindè ipse se, suppresso spiritu, perfricare; diù abstinere à vino, balneo, venere.

SECT. XXIII. Inter notissimos morbos est etiam is qui comitialis vel major nominatur. Homo subitò concidit, ex ore spumæ moventur; deindè, interposito tempore, ad se redit, et per se ipse consurgit. Id genus sæpiùs viros quàm feminas occupat; ac solet quidem etiam longum esse usque ad mortis diem, at vitæ non periculosum. Interdùm tamen quùm recens est, hominem consumit; et sæpè eum, si remedia non sustulerunt, in pueris veneris, in puellis menstruorum initium tollit. Modò cum distentione membrorum aut nervorum prolabitur aliquis; modò sine illâ. Quidam hos quoque iisdem quibus lethargicos, excitare conantur: quod admodum supervacuum est: et quia ne lethargicus quidem his sanatur; et quia, quùm possit ille nunquàm expergisci atque ita fame interire, hic ad se utique revertitur.

Ubi concidit aliquis, si nulla nervorum distentio accessit, utique sanguis mitti debet: si accessit, non utique mittendus est, nisi alia quoque hortantur. Necessarium autem est ducere alvum, vel nigro veratro purgare, vel utrumque facere, si vires patiuntur: tum caput tondere; oleoque et aceto perungere; cibum post diem tertium, simul transiit hora quâ concidit, dare.

Neque sorbitiones autem his alique molles et faciles cibi, neque caro, minimèque suilla, convenit; sed mediæ materiæ: nam et viribus opus est, et cruditates cavendæ sunt: cum quibus fugere oportet solem, balneum, ignem, omniaque calefacientia: item, frigus, vinum, venerem, loci præcipitis conspectum omniumque terrentium, vomitum, lassitudinem, sollicitudines, negotia omnia. Ubi tertio die cibus datus est, intermittere quartum, et in vicem alterum quemque; eâdem horâ cibi servatâ, donec quatuordecim dies transeant. Quos ubi morbus excessit, acuti vim deposuit, ac si manet, curandus jam ut longus est. Quod si non, quo die primum id incidit, medicus accessit, sed is qui cadere consuevit, post ei traditus est; protinùs eo genere victûs habito qui suprâ comprehensus est, expectandus est dies quo prolabatur; utendumque tum vel sanguinis missione, vel ductione alvi, vel nigro veratro, sicut præceptum est. Insequentibus deindè diebus per eos cibos quos proposui, vitatis omnibus quæ cavendâ dixi, nutriendus est.

Si per hæc morbus finitus non fuerit, confugiendum erit ad album veratrum; ac ter quoque aut quater eo utendum, non ita multis interpositis diebus; sic tamen ut ne iterum unquam sumat, nisi conciderit. Mediis autem diebus vires ejus erunt nutriendæ, quibusdam, præter ea quæ suprâ scripta sunt, adjectis. Ubi manè experrectus est, corpus ejus leniter ex oleo vetere, cum capite excepto ventre, permulceatur: tum ambulatione quàm maximè longâ et rectâ utatur: post ambulationem loco tepido vehementer et diù, ac non minùs ducenties, nisi infirmus erit, perfricetur: deindè per caput multâ aquâ frigidâ perfundatur; paulùm cibi assumat; conquiescat; rursus ante noctem ambulatione utatur; iterum vehementer perfricetur, sic ut neque venter neque

caput contingatur: post hæc cœnet, interpositisque tribus aut quatuor diebus, uno aut altero acria assumat. Si ne per hæc quidem fuerit liberatus, caput radat; ungatur oleo vetere, adjecto aceto et nitro; perfundatur aquâ salsâ; bibat jejunos ex aquâ castoreum; nullâ aquâ nisi decoctâ, potionis causâ, utatur. Quidam, jugulati gladiatoris calido sanguine potò, tali morbo se liberarunt: apud quos miserum auxilium tolerabile malum miserius fecit. Quod ad medicum verò pertinet, ultimum est, juxta talum ex utroque crure paulùm sanguinis mittere: occipitium incidere, et cucurbitulas admove: ferro candente in occipitio quoque et infra, quâ summa vertebra cum capite committitur, adurere duobus locis, ut per ea perniciosus humor evadat. Quibus si finitum malum non fuerit, propè est ut perpetuum sit. Ad levandum id, tantummodo utendum erit exercitatione, multâ frictione, cibusque his qui suprâ comprehensi sunt; præcipueque vitanda omnia, quæ, ne fierent, exceperimus.

SECT. XXIV. Æquè notus est morbus quem interdum arquatum, interdum regium nominant. Quem Hippocrates ait, si post septimum diem febricitante ægro supervenit, tutum esse, mollibus tantummodo præcordiis substantibus. Diocles ex toto, si post febrem oritur, etiam prodesse; si post hunc febris, occidere. Color autem eum morbum detegit, maximè oculorum, in quibus quod album esse debet, fit luteum. Solet quoque accedere et dolor capitis, et frequens singultus, et præcordiorum dextrâ parte duriâ; et, ubi corporis vehementis motus est, spiritus difficultas membrorumque resolutio: atque ubi diutiùs manet morbus, totum corpus cum pallore quodam inalbescit. Primo die abstinere ægrum oportet, secundo, ducere alvum; tum si febris est, eam victus genere discutere; si non est, scammò-

niam potui dare, vel cum aquâ betam albam contritam, vel cum aquâ mulsâ nuces amaras, absinthium, anisum, sic ut pars hujus minima sit. Asclepiades aquam quoque salsam, et quidem per biduum, purgationis causâ, bibere cogebat, iis quæ urinam movent, rejectis. Quidam, superioribus omissis, per hæc et per eos cibos qui extenuant, idem se consequi dicunt. Ego utique, si satis virium est, validiora; si parùm, imbecilliora auxilia præfero. Si purgatio fit, post eam triduo primo modicè cibum oportet assumere ex mediâ materiâ, et vinum bibere Græcum salsum, ut solutio ventris maneat: tùm altero triduo validiores cibos, et carnis quoque aliquid esse, intraque aquam manere: deindè ad superius genus victus reverti, cum eo ut magis satiatur; omisso Græco vino, bibere integrum austerum; atque ita per hæc variare ut interdùm acres quoque cibos interponat, interdùm ad salsum vinum redeat. Per omne verò tempus utendum est exercitatione, frictione, et, si hiems est, balneo; si æstas, frigidis natationibus: lecto etiam et conclavi cultiore, risu, joco, ludis, lasciviâ, per quæ mens exhilaretur: ob quæ regius morbus dictus videtur. Malagma quoque quod digerat, super præcordia datum, prodest; vel arida ibi ficus imposita, si jecur aut lienis affectus est.

SECT. XXV. Ignotus autem penè in Italiâ, frequentissimus in quibusdam regionibus is morbus est quem *ἐλεφαντίασιν* Græci vocant; isque longis annumeratur: totum corpus afficitur, ita ut ossa quoque vitari dicantur. Summa pars corporis crebras maculas crebrosque tumores habet: rubor earum paulatim in atrum colorem convertitur. Summa cutis inæqualiter crassa, tenuis, dura mollisque, quasi squamis quibusdam exasperatur, corpus emacrescit, os, suræ, pedes intumescunt. Ubi vetus morbus est, et digiti in manibus pedibusque

sub tumore conduntur, febricula oritur, quæ facile tot malis obrutum hominem consumit. Protinùs ergo inter initia sanguis per biduum mitti debet, aut nigro veratro venter solvi. Adhibenda tùm, quanta sustineri potest, inedia est: paululùm deindè vires reficiendæ et ducenda alvus: post hæc ubi corpus levatum est, utendum est exercitatione præcipuèque cursu: sudor primùm labore ipsius corporis, deindè etiam siccis sudationibus evocandus: frictio adhibenda: moderandumque inter hæc ut vires conserventur. Balneum rarum esse debet: cibus sine pinguibus, sine glutinosis, sine inflantibus: vinum, præterquàm primis diebus, rectè datur. Corpus contrita plantago et illita optimè tueri videtur. Attonitos quoque rarò videmus: quorum et corpus et mens stupet. Fit interdùm ictu fulminis, interdùm morbo: hunc ἀποπληξίαν Græci appellant. His sanguis mittendus est: veratro quoque albo, vel alvi ductione utendum: tùm adhibendæ frictiones; et ex mediâ materiâ minimè pingues cibi, quidam etiam acres; et à vino abstinendum.

SECT. XXVI. I. At resolutio nervorum frequens ubique morbus est: sed interdùm tota corpora, interdùm partes infestat. Veteres auctores illud ἀποπληξίαν, hoc παράλυσιν nominaverunt: nunc utrumque παράλυσιν appellari video. Solent autem, qui per omnia membra resoluti sunt, celeriter rapì, ac, si correpti non sunt, diutiùs quidem vivunt; sed rarò tamen ad sanitatem perveniunt, et plerumquè miserum spiritum trahunt, memoriâ quoque amissâ. In partibus verò nunquàm acutus, sæpè longus, ferè sanabilis morbus est. Si omnia membra vehementer resoluta sunt, sanguinis detractio vel occidit, vel liberat. Aliud curationis genùs vix unquam sanitatem restituit; sæpè mortem tantùm differt vitam interim infestat. Post sanguinis missionem, si non redit et motus et mens, nihil spei superest: si redit, sa-

nititas quoque prospicitur. At ubi pars resoluta est, pro vi et malo corporis, vel sanguis mittendus est, vel alvus ducenda. Cætera eadem in utroque casu facienda sunt: siquidem vitare præcipuè convenit frigus; paulatimque ad exercitationes revertendum est, sic ut ingrediatur ipse protinus, si potest. Si id crurum imbecillitas prohibet, vel gestetur, vel motu lecti concutiatur: tum id membrum quod deficit, si potest, per se; sin minus, per alium moveatur, et vi quâdam ad consuetudinem suam redeat. Prodest etiam torpentis membri summam cutem exasperasse, vel urticis cæsam vel imposita sinapi, sic ut ubi rubere cœperit corpus, hæc removeantur. Scilla quoque contrita, bulbique contriti cum thure rectè imponuntur. Neque alienum est resinâ cutem tertio quoque die diutius vellere; pluribus etiam locis aliquandò sine ferro cucurbitulas admovere. Uctioni verò aptissimum est vetus oleum, vel nitrum aceto et oleo admixtum. Quin etiam fovere aquâ calidâ marinâ, vel si ea non est, tamen salsâ, magnoperè necessarium est. Ac si quo loco vel naturales vel etiam manufactæ natationes sunt, iis potissimum utendum est; præcipuèque in his agitanda membra quæ maximè deficiunt: si id non est, balneum tamen prodest. Cibum esse debet ex mediâ materiâ, maximèque ex venatione: potio sine vino aquæ calidæ. Si tamen vetus morbus est, interponi quarto vel quinto die, purgationis causâ, vinum Græcum salsum prodest. Post cœnam utilis vomitus est.

2. Interdum verò etiam nervorum dolor oriri solet. In hoc casu non vomere, non medicamentis urinam movere, non exercitatione sudorem, ut quidam præcipiunt, expedit. Bibenda aqua est bis die. In lectulo leniter satis diù corpus perfricandum est, deindè retento spiritu: in ipsâ exercitatione potius superiores

partes movendæ: balneo rarò utendum: mutandum subindè peregrinationibus cœlum. Si dolor est, ea ipsa pars sine oleo, nitro ex aquâ perungenda est, deindè involvenda, et subjienda pruna lenis et sulfur; atque ita diù suffumigandum: idque aliquanditù faciendum, sed jejuno, quùm benè jam concoxerit. Cucurbitulæ quoque sæpè dolenti parti admovendæ sunt, pulsandusque leniter inflatis vesicis bubulis is locus est. Utile est etiam sevim miscere cum hyoscyami et urticæ contritis seminibus, sic ut omnium par modus sit, idque imponere: fovere aquâ in quâ sulfur decoctum sit. Utriculi quoque rectè imponuntur aquâ calidâ repleti, aut bitumen cum hordeaceâ farinâ mixtum: atque in ipso potissimum dolore utendum gestatione vehementi est: quod in aliis doloribus pessimum est.

3. Tremor autem nervorum æquè vomitu medicamentisque urinam moventibus intenditur. Inimica etiam habet balnea, assasque sudationes. Bibenda aqua est: acri ambulatione utendum, item unctionibus frictionibusque, maximè per seipsum: pillâ similibusque superiores partes dimovendæ: cibo quolibet utendum, dummodò concoctioni utique studeatur. Secundùm cibum curis abstinendum: rarissimâ venere utendum est: si quandò quis in eam prolapsus est, tum oleo leniter diùque in lectulo perfricari manibus puerilibus potius quàm virilibus debet.

4. Suppurationes autem, quæ in aliquâ interiore parte oriuntur, ubi notæ fuerint, primùm id agere oportet per ea cataplasmata quæ reprimunt, ne coitus inutilis materiæ fiat: deindè, si hæc victa sunt, ut per ea malagmata quæ digerunt, dissipetur. Quod si consecuti non sumus, sequitur ut evocetur; deindè, ut maturescat: omnis tunc vomicæ finis est, ut rumpatur: indiciumque est pus vel alvo vel ore redditum. Sed nihil

facere oportet, quo minùs, quicquid est puris, excedat. Utendum maximè sorbitionibus est, et aquà calidà. Ubi pus ferri desiit, transeundum ad faciles quidem, sed tamen validiores et frigidos cibos, frigidamque aquam, sic ut ab egelidis tamen initium fiat. Primòque cum melle quædam edenda, ut nuclei pinei, vel Græcæ nuce, vel avellanæ: postea submovendum id ipsum, quo maturius induci cicatrix possit. Medicamentum eo tempore ulceri est succus assumptus vel porri vel marrubii, et omni cibo porrum ipsum adjectum. Oportebit autem uti in his partibus quæ non afficiuntur, frictionibus, item ambulationibus lenibus: vitandumque erit, ne vel luctando, vel currendo, vel aliâ ratione, sanescentia ulcera exasperentur: in hoc enim morbo perniciosus, ideòque omni modo cavendus sanguinis vomitus est.